

spectant mortes assiduæ illis diebus futuræ, quæ legi possunt in prædictis locis Apoc., et in superioribus aliqua tetigimus, cum de generali resurrectione ageremus. Ultimo, de signis futuris in aliis animalibus, plantis et reliquis mixtis, nihil fere est in speciali revelatum, præter ea quæ diximus; tamen ex iis facile est conjectare qualia futura sint. Atque hic possunt accommodari quæ scribit eleganter Lactant., l. 7, c. 16.

DISPUTATIO LVII,

In decem sectiones distributa.

DE ADVENTU JUDICIS, ET FORMA JUDICII EJUSQUE FINE.

Dissernimus hactenus de his quæ secundum Christi Domini adventum antecedunt, et de signis omnibus quæ in ipso mundi fine et occasu fient; sequitur ut dicamus de iudicio ipso, formaque, ac modo quo transigendum est. In qua re multa consideranda occurrunt. Videlicet, convocatio judicandorum, adventus iudicis, et sessio ejus ad iudicandum; qui sint aut ab eo iudicandi, aut cum eo iudicaturi; discussio causæ, et prolatio sententiæ qua iudicium finietur. Est autem supponendum ex superioribus, præsertim ex his quæ diximus agentes de generali resurrectione, priusquam Christus ad iudicandum veniat, omnes homines esse morituros, quamvis multi ex illis, eadem die aut nocte qua iudicium inchoabitur, de hac vita migraturi sint. Porro absoluta vita mortali omnium hominum, et similiter perfecta purgatione omnium animarum iustarum, incipiet audiri sonitus tubæ convocantis homines ad iudicium, cujus virtute et efficacia omnes mortui excitabuntur, et justi rapiuntur in aera obviam Christo; reprobi vero congregabuntur in valle Josaphat, ut supra diximus, agentes de loco iudicii. His ergo ita dispositis, incipiet iudex magna cum gloria apparatuque descendere, præeuntibus nonnullis insignibus ejus severitatem ac justitiam ostendantibus, a quibus inchoandum nobis est.

SECTIO I.

Qualis sit futurus ignis qui præcedet Christum ad iudicium venientem.

1. Divina Scriptura in omnibus fere locis, in quibus iudicii diem prædicit, ignis mentionem facit, qui Christum ad iudicium adventantem antecedit. Psal. 96: *Ignis ante ip-*

sum præcedet; Isai. 66: *Quia ecce Dominus in igne veniet, et quasi turbo quadrigæ ejus, redere in indignatione furorem suum, et increpationem suam in flamma ignis, quia in igne Dominus dijudicabit.* Et Joel. 2: *Ante faciem ejus ignis vorans, et post eum exurens flamma.* Unde Daniel. 7, de throno Dei iudicantis dicitur: *Thronus ejus flammæ ignis, rotæ ejus ignis accensus, fluvius igneus, rapidusque egrediebatur a facie ejus.* Denique Paulus, 1 ad Cor. 3: *Dies (inquit) Domini declarabit, quia in igne revelabitur.* Ex his ergo Scripturæ locutionibus orta est proposita difficultas, in qua multa a nobis inquirenda sunt. Primum, qualis futurus sit hic ignis, et consequenter quomodo sint hæc Scripturæ loca intelligenda. Secundo, propter quem finem, et consequenter ad quem effectum futurus est ille ignis, si vere futurus est sensibilis et materialis. Ex quibus constabit tertium, scilicet, an ille ignis antecessurus sit iudicium, vel subsequens. Quarto, causa et origo illius ignis inquirenda erit.

2. Circa primum ratio dubitandi oritur ex eisdem testimoniis. In omnibus enim videtur esse sermo metaphoricus de igne. Sunt enim in igne plures proprietates, quæ ad metaphoricè significandum iudicium Christi et adventum ejus sunt accommodatissimæ. Prima est claritas, ratione cujus dicitur Christus venturus ad iudicium *in igne*, quia non occulte, sicut prius, sed manifeste venturus est, juxta illud Psal.: *Deus manifeste veniet*; et ita exponunt Sancti verba illa Mat.: *Sicut fulgur exit ab Oriente, et paret usque in Occidentem, ita erit adventus Filii hominis.* Ubi Euthym.: *Sicut fulgur egreditur, et omnibus in conspicuo est, et excessivo suo splendore universo apparet orbi, ita quoque erit adventus ille, propter magnitudinem sui splendoris omnibus simul apparens.* Quam sententiam sumpsit ex Chrysost.; et eandem habet August., lib. Quæst. Evang., c. 38. Significatur præterea in claritate ignis, in divino iudicio fore omnia clara et perspicua. Et ita explicat citatum locum Isaiæ Cyprianus, de Bono patientiæ, in fine; et Theodor., in eum locum. Secunda proprietas est ardor et efficacia; in quibus significatur zelus divinæ justitiæ, et potestas ad vindictam sumendam de impiis, et hoc modo dicitur Sophon. 3: *In igne zeli mei decorabitur omnis terra*; et Psal. 78: *Usquequo, Domine, irasceris in finem? Accendetur velut ignis zelus tuus?* Et juxta hanc metaphoram explicant prædicta loca Hier., Isai. 66, et August., 20 de Civit., c. 21. Tertia est

subtilitas et vis quædam ad discernendum, ac separandum ea quæ diversæ sunt qualitatis, et hoc modo ipsum Dei iudicium appellatur interdum *ignis*, ut apud Daniel., cum dicitur: *Fluvius igneus; rapidusque oriebatur de ore ejus*, nihil aliud significari intelligitur, quam sententia a Christo proferenda, quæ tanquam fluvius igneus et efficacissimus bonos a malis separabit. Et eodem modo satis apte intelligitur illud 1 ad Cor. 3: *Uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit.* Ubi Sedulius inquit: *Examinationem iudicii igni voluit comparare secundum consuetudinem Scripturarum.* Et eodem modo exponit Ambros., concione 20 in Psal. 118, circa illud: *Vide humilitatem meam.* Et late Origenes, l. contra Celsum, non longe a principio, ubi de fluvio ignis procedente a Deo recte etiam loquitur. Constat ergo ex his nullum esse in Scripturis fundamentum, ut dicamus sensibilem et verum ignem antecessurum Christum venientem ad iudicium, cum omnia citata loca, et aptissime prædictis modis exponantur, et a Sanctis Patribus ita declarantur. Omitto, in multis eorum non esse sermonem ad litteram de adventu Christi ad iudicium, sed de aliis divinis ultionibus, ut de locis Psalmorum et Joelis est communior expositio. Adde, *ignem*, sæpe significare fulmina, aliasque ignitas exhalationes ut in Psalmis est frequentissimum; ergo, etiamsi velimus asserere, sensibilem ignem antecessurum diem iudicii, sufficientem ad hoc verificandum illa ignea signa quæ diximus futura in ipso mundi occasu, antequam veniat iudicium ipsum; ergo non oportet fingere alium ignem materiale, qui in ipsomet iudicii die iudicem præcedat. Et confirmatur, quia nulla potest excogitari ratio sufficiens vel effectus, propter quem hic ignis requiratur. Quia neque ad claritatem vel majestatem Christi spectat (quid enim claritati, ac gloriæ Christi conferre potest sensibile elementum?) neque etiam tunc est necessarius ad vindictam malorum, vel quia nondum est sententia prolata, vel certe quia ipso igne inferni pro eorum meritis satis cruciabuntur.

3. *Ignis verus et sensibilis in die iudicii futurus.* — Nihilominus dicendum est, ignem verum atque sensibilem futurum in die iudicii, et probabile esse præiturum aliquo modo adventum et præsentiam iudicis. Hanc conclusionem docent omnes Theologi in 4, d. 48 et 49, quamvis non omnes eodem modo illam intelligant. Et objectiones factæ convincunt, non omnia Scripturæ testimonia in principio

adducta satis esse ad hanc assertionem confirmandam. Prior igitur ejus pars potissimum nititur testimonio Petri, 2 ep., c. 3, ubi sic inquit: *Ille tunc mundus aqua inundatus perit; cæli autem, qui nunc sunt, et terra eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem iudicii et perditionis impiorum hominum.* Ubi ex antithesi diluvii aquæ ad diluvium ignis constat, non metaphoricè, sed proprie loqui de igne sensibili. Quod manifestius infra explicat, dicens: *Elementa calore solventur; terra autem, et quæ in ipsa sunt opera, exurentur;* et inferius: *Elementa ignis ardore tabescent.* In quo loco fundatur recepta veritas de igne conflagrationis in die iudicii futuro, ex sententia omnium antiquorum Patrum et Theologorum, quos infra referemus.

4. Ut vero rationem hujus veritatis reddamus, simulque posteriorem conclusionis partem probemus, oportet accedamus ad secundum punctum in principio sectionis positum, scilicet, propter quem finem futurus sit hic ignis in die iudicii. De qua re variæ sententiæ. Prima est, illum ignem futurum esse, partim ut brevi interficiat homines qui vivi reperientur in die iudicii, partim ut paret justorum maculas, si aliquæ in eis inveniantur. Ita docet Anton., 4 p., tit. decimo quarto, c. 11, § 3; Bonaven., sup. q. ultima, et alii Scholastici infra citandi. Idemque videtur indicare August., l. 50 Homiliar., in 16. Juxta quam sententiam, ignis hic non tantum antecedit venientem iudicem, sed etiam mortem et resurrectionem hominum. Sed, licet demonstrare non possimus, hanc sententiam esse falsam, quia neque est impossibilis, neque revelatum est non ita esse futurum, ostendere tamen possumus, eam nullo fundamento niti, quia ad hominum necem non erit ignis necessarius; nam constat multis aliis modis posse Deum mortem eorum hominum disporre. Præterea aliqui justi morientur, qui nulla indigebunt purgatione, quos non est credibile vivos esse igne comburendos, ut Richardus, et nonnulli ex Scholasticis, distinctione 48, notarunt. Nam quod alii dixerunt, divinitus efficiendum esse ut vivi comburantur sine sensu dolore, qua facilitate dicitur, rejici potest, quia est miraculum sine fundamento confictum. Denique supra ostendimus, ex sententia omnium Patrum, justos, qui vivi invenientur in die iudicii, non esse comburendos, neque in cineres resolvendos. Rursus neque ad purgationem justorum erit ille ignis necessarius. Partim enim purgabuntur in hæc

vita per alias tribulationes, quæ illo tempore maximæ erunt, partim post hanc vitam in ipso loco et igne purgatorii. Cum enim prius morituri sint, etiamsi brevissima mora inter mortem et resurrectionem sit futura, non manebunt animæ separatæ in hac vita, ut in illo igne purgentur; sicut animæ justæ perfecte purgatæ statim recipiuntur in cælum, etiam pro illo modico tempore, animæ vero damnatæ descendunt in infernum, ita animæ purgandæ descendunt in locum purgatorii. Hæc est enim ordinaria lex, a qua non est faciendæ exceptio sine fundamento. Propter hunc ergo finem non erit hic ignis necessarius, sed sufficiens ignis purgatorii, de quo loquitur Aug., citato loco, et clarius l. de Vera et falsa pœnit., c. 8. Neque obstat, quod Antoninus dicit, post iudicium non esse futurum ignem purgatorii quoad finem purgandi; quia purgatio, de qua agimus, non subsequetur iudicium, sed præcedet.

5. Secunda sententia est hunc ignem requiri ut purgetur ac purificetur mundus. Quæ sententia duo supponit. Primum est, mundum esse purgandum per ignis conflagrationem, quod est certissimum, sed non est a nobis tractandum usque ad sequentem disputationem, propter ea quæ dicemus. Alterum est, hanc purificationem et conflagrationem mundi faciendam esse ante iudicis adventum, vel etiam ante hominum resurrectionem, ex quo recte concluditur hunc ignem antecessurum adventum iudicis, imo et sonitum tubæ excitantis homines ad iudicium. Hanc sententiam indicat Beda, l. de Rat. temp., c. 69; clarius eam docet D. Thomas, in 4, d. 47, q. 2, art. 3, ubi Mag. eandem sententiam tenet. Durand., q. 3; Palud., q. 4; Mat., q. 2; Supplem., q. 2, a. 3; Richardus, a. 2, q. 4 et 5; Sotus, dis. 48, q. 4, art. 1 et 2. Fundamentum eorum est, quia mundi innovatio hominumque resurrectio simul futura est; sed mundi purgatio per ignem antecedit innovationem mundi, quia est quædam dispositio ad illam, ut infra dicemus; ergo antecedit etiam hominum resurrectionem, et a fortiori iudicium. Major probatur, quia mundi innovatio erit propter gloriosa corpora hominum, juxta illud ad Roman. 8: *Ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei*; ergo innovatio mundi et glorificatio hominum simul fient; ergo et resurrectio, quia justis simul ac resurgent, habebunt corpora gloriosa, 1 ad Cor. 15. Hæc sententia est probabilis, præcipue propter auctoritatem tantorum doctorum.

6. Nihilominus probabilius censeo hunc effectum purgationis mundi non esse antecessurum iudicium, sed subsecuturum potius, atque adeo ob hanc rationem non esse necessarium ut ignis aliquis iudicis adventum præcedat. Quam sententiam tenet Bonavent., in 4, d. 47, artic. 2, q. 5. Sed (quod me maxime movet) est expressa Augustini, 20 de Civit., c. 30, in fine; unde cum numerasset omnia quæ futura sunt in die iudicii, et ultimo loco mundi conflagrationem et renovationem posuisset, concludit his verbis: *Quæ omnia quidem ventura esse credendum est, sed quibus modis, et quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quam nunc valet consequi ad perfectam hominum intelligentiam. Existimo tamen eo, quo a me commemorata sunt, ordine esse ventura.* Respondent Scholastici, Augustinum opinando fuisse locutum. Sed nec nos asserimus hoc esse certum, sed tanquam August. opinionem et probabiliorum illam eligimus. Neque Augustinus videtur in ea fuisse valde dubius, nam sæpius in eo libro ea utitur, ut c. 16: *Judicatis* (inquit) *hominibus, tunc figura hujus mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit, sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluivii.* Et c. 18: *Quæret, inquit, aliquis, si, post factum iudicium mundus iste ardebit, antequam pro illo cælum novum, et terra nota reponantur, eo ipso tempore conflagrationis ejus, ubi erunt Sancti.* Et respondet, vel futuros esse in superioribus locis ad quæ ignis non pertinet, vel etiamsi illic perveniat, talia esse futura Sanctorum corpora, ut ab eo lædi nequeant. Augustinum in omnibus secutus est Julianus Pomerius, l. 3 Prognost., c. 46 et sequent. Idem docet Anselm., in Elucid., ubi sic ait: *Peracto iudicio, diabolus cum omnibus impiis in stagnum ignis ardentis præcipitabitur: Christus vero cum sponsa sua, id est omnibus electis, cum triumphali gloria in civitatem Patris sui cælestem Jerusalem revertetur.* Et infra inquit: *Quid postea de mundo erit?* Et respondet: *Conflagrabit.* Eandem sententiam indicat Prosper, in Dimid. temp., c. 49 et 20. Nam prius iudicium, postea ponit ignem conflagrationis. Conjecturæ vero sunt, prima, quia ignis conflagrationis, etiam juxta auctores primæ sententiæ, duraturus est, et habiturus aliquem effectum post iudicium; ergo non est credibile venturum totum illum ignem ante iudicem, et duraturum quandiu iudicium durabit. Nam, juxta communem sententiam, ille ignis replebit totum mundum, et ascendet

super omnes montes; ergo oportebit, vel omnes iudicandos esse intra illum ignem, vel explicari non potest sine multis miraculis, ubinam toto illo tempore futurus sit. Secunda, quia omnes Theologi dicunt mundum esse purgandum, quia est veluti foedatum peccatis hominum; sed, cum ante iudicium finitum damnati homines futuri sint in hoc mundo, sua præsentia, suisque blasphemis illum iterum foedabunt; ergo donec prorsus sint ab hoc mundo pulsi, nondum est opportunum tempus purgandi illum. Neque etiam ex parte beatorum est necessitas vel opportunitas, quia non est necesse ut in ipso momento resurrectionis ante auditam sententiam consecuti sint gloriæ statum quoad omnia accidentalialia intrinseca et extrinseca. Quia nec Christus Dominus hoc est in sua resurrectione omni ex parte consecutus; neque enim statim est propter illum totus mundus renovatus, quamvis magis hoc ei sit debitum, quam omnibus hominibus. Satis ergo est ut omnes justis in sua resurrectione consequantur intrinsecam gloriam corporis et animæ, et quoad reliqua extrinseca paulo post debito ordine opportunoque tempore eis conferantur. Et hoc amplius patebit ex disputatione sequente. Ex hoc ergo capite, non est necessarium ut ignis antecedit.

7. Tertia sententia est, finem hujus ignis esse ad probandos vel purgandos homines jam resuscitados, et bonos a malis discernendos. Hæc sententia fuit aliquorum antiquorum, Lactantii, l. 7, c. 24, ubi, cum dixisset omnes iniquos in resurrectione esse igni tradendos, subdit: *Sed et justos cum judicaverit Deus, etiam igne eos examinabit. Tum quorum peccata vel numero vel pondere prævaluerint, perstringentur igni, atque comburentur; quos autem plena justitia, et maturitas virtutum incoxerit, ignem illum non sentient. Habent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat ac rejiciat. Tanta vis est innocentie, ut ab ea ignis ille recedat innoxius, qui accipiet a Deo hanc potestatem, ut impios urat, justis obtemperet.* Et Origen., hom. 14 in Luc., explicans illa verba: *Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ, ita inquit: Ego puto, quod et post resurrectionem ex mortuis indigeamus sacramento eluente nos, atque purgante. Nemo enim absque sordibus resurgere poterit.* Unde hom. 3 in Psal. 36: *Ut ego, inquit, arbitror, omnes nos venire necesse est ad illum ignem; etiamsi Paulus sit aliquis, vel Petrus, veniet tamen ad illum ignem; sed illi tales audiunt: Etiamsi per ignem transeas, flamma non ad-*

uret te. Si vero aliquis, similis mei, peccator sit, veniet quidem ad ignem illum, sicut Petrus et Paulus, sed non sic transiet sicut Petrus et Paulus. Eandem doctrinam habet l. 8 in ep. ad Roman., sub fin. Verum est in his duobus posterioribus locis non loqui aperte Origenem de igne conflagrationis, sed absolute de igne quo puniuntur et purgantur peccata. Idem tamen Origenes, hom. 13 in Jerem.: *Si quis, inquit, in secunda resurrectione servatur, iste peccator est qui ignis indiget baptismo, qui combustione purgatur, ut quicquid habuerit lignorum, feni, stipulæ, ignis consumat.* Sed in hoc etiam loco videtur alludere Origenes ad errorem suum, quod omnia peccata tandem per ignem purgentur. Cæsarius vero Arelat., hom. in id 1 ad Cor. 3: *Salvus erit, sic quasi per ignem, dicit, si usque ad diem iudicii aliquorum justorum peccata non fuerint plene purgata, post resurrectionem esse igne purganda.* Ambros. etiam, enarrat. in Psalm. 36, circa id: *Gladius eorum intret in corda ipsorum, dicit, omnes nos igne examinandos, et videtur loqui de die iudicii, nam adducit illud Malach. 3: Quis sustinebit diem adventus ejus? Ipse enim quasi ignis conflans et emundans argentum, et purgabit filios Levi; et subdit: Igne purgabuntur filii Levi, igne Ezechiel, igne Daniel. Sed ii, etsi per ignem examinabuntur, dicent tamen: Transivimus per ignem et aquam. Alii in igne remanebunt, etc.* Similia repetit sermon. 5 et 20 in Psalm. 118; Hilar. etiam, Psal. 118, octonario tertio, in principio, inter alia remedia ad purgandas animas ponit ignem iudicii, quo Deus nos deoquet. Et inferius, circa illa verba: *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore, ait: An cum ex omni otioso verbo rationem simus præstituri, diem iudicii concupiscimus, in quo subeunda sunt gravia illa expiandæ a peccatis animæ supplicia.* Rursus, Glossa interlinealis in id Daniel. 7: *Thronus ejus flammæ ignis, inquit: Ut malos puniat, bonos purget; et Glossa ordinaria: Ut peccatores peccatorum magnitudinem pertimescant, et justis salventur, sic tamen quasi per ignem.* Quæ verba sumpta sunt ex commentariis Hieronymi, qui etiam obscure loquitur, l. 3 in Amos, circa illud c. 7: *Ecce vocabit ignem ad iudicium, et super Psalm. 96 et 103, si tamen ejus sunt illi commentarii. Denique Ecclesia, in Officio defunctorum sæpe repetit: Judicaturum seculum per ignem, quia nimirum omnes sunt per ignem examinandi et purgandi. Atque ita juxta hanc sententiam, necesse est ut ignis antecedit ju-*

dicium, tanquam instrumentum divinæ justitiæ.

8. Verumtamen hæc sententia proprie intellecta manifestum errorem continet, nisi pie explicetur. Nam imprimis asserere omnes justos purgandos esse per ignem, priusquam ad beatitudinem perveniant, est hæreticum, contra aperta dogmata fidei. Primum, de iis qui in hac vita nunquam peccaverunt venialiter, et gratiam sunt assecuti, ut sunt B. Virgo, et infantes qui suscepto lavacro regenerationis moriuntur. Secundum, de Martyribus, quibus peccata remittuntur quoad culpam et poenam; et idem est de omnibus baptizatis, si statim moriantur. Et de aliis etiam certo constat, posse in hac vita perfecte satisfacere; asserere autem neminem id facere, temerarium est, et sine fundamento. Tertium, quia Paulus, 1 ad Cor. 13, aliquos dicit salvari *per ignem*, qui ædificant lignum, fœnum, et stipulas; non vero eos qui ædificant aurum, argentum et lapides pretiosos, ut recte exponit Augustinus, Psalm. 37; et tradit Hieronymus, lib. 2 contra Jovin.; et definit Concil. Floren., sess. ult. Neque contra hoc invenio aliquod fundamentum contrarii erroris. Quod si non sit sermo de omnibus Sanctis absolute, sed de omnibus illis qui purgatione indigent, sic etiam non potuit prædicta sententia nisi ex alio damnato errore oriri. Qui enim opinantur animas hominum non judicari in morte, nec præmium aut poenam recipere, sed reservari in abditiis receptaculis usque ad iudicium universale, consequenter dicunt, sicut non accipiunt homines ultimum præmium vel poenam, ita neque etiam purgari, donec sint facta generalis resurrectio et iudicium; ex quo satis consequenter dicere potuerunt, purgandos esse homines igne conflagrationis. Atque hoc modo procedit Lactant. citato loco. Reliqui enim non tam aperte rem explicarunt. At vero supposita fidei sententia, animas singulorum hominum statim in morte judicari, et condignam poenam aut præmium recipere (præmissa purgatione, si illa indigent), necessario sequitur, post resurrectionem, nullam esse futuram hominum purgationem. Quia damnati nunquam purgabuntur, sed perpetuo puniuntur, ut contra Orig. late tractat August., 21 de Civit., c. 27. Justi vero nihil jam purgandum habebunt. Tum quia jam poenas debitas in purgatorio persolverunt, et Deus *non iudicat bis in idipsum*. Tum etiam quia, cum jam sint beati, necesse est ut sint omnino mundi, quia nihil coinquinatum introibit in cœlestem

civitatem. Et jam non sunt capaces doloris et tristitiæ. Et ita hæc veritas evidenter sequitur ex principiis fidei, loquendo generatim de Sanctis hominibus. Illud vero, quod specialiter indicabat Cæsarius, fieri posse ut tempore generalis resurrectionis aliquæ inveniantur animæ justæ, non plene purgatæ, quæ prius suis corporibus uniantur in resurrectione, quam beatæ fiant, et ideo purgari possint corpore et animo per hunc ignem, hoc (inquam) non videtur tam clare repugnans prædictis principiis fidei. Nihilominus omnino falsum atque erroneum censendum est, quia, teste Paulo, 1 ad Cor. 15, duo tantum sunt ordines resurgentium: unus iniquorum, qui resurgent quidem, sed non immutabuntur; alius justorum, de quibus Paul. ait: *Primitiæ Christus, deinde ii qui sunt Christi*; atque de eisdem postea subjungit: *Seminatur corpus animale, surget spirituale*; et 1 ad Thess. 4: *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus*. Ergo nulli erunt justii post resurrectionem purgandi, sed omnes in corporibus gloriosis resurgent. Et hic est communis consensus Catholicorum omnium. Neque est quod timeamus ne in puncto resurrectionis sint aliquæ animæ justæ nondum perfecte purgatæ. Divinæ namque providentiæ facillimum erit omnia ita disponere, et talem purgationis modum aut poenæ mensuram singulis accommodare, ut omnium purgatio convenienti tempore, ad generalem resurrectionem definito, perfecta sit. Alioqui eodem modo dici posset, aliquos esse post generale iudicium purgandos, quod est omnino falsum, ut docet Augustinus, 21 de Civit., c. 16. Probatum sequela, nam fieri poterit ut eo tempore non sit perfecta purgatio. Vel certe fingere quis poterit, inter generalem resurrectionem et iudicium longum tempus esse futurum, ut prius hominum purgatio possit absolvi. Quod si quis dicat, Deum esse provisurum ut breve tempus ad hoc sufficiat, multo melius dicet Deum provisurum ut nullum tempus sit ad hoc necessarium, sed ut omnis purgatio ante resurrectionem perfecta sit.

9. *Objectio.* — *Responsio.* — Dices: cum homo animo et corpore constans peccata committat, cur non etiam in corpore et animo purgandus erit? Aut saltem, quod est incommodum ut hic purgationis modus in aliquibus locum habeat? Respondetur, totam rationem

culpæ et offensæ divinæ in anima existere; corpus vero solum esse organum quo anima utitur, et ideo perfectam purgationem in sola anima fieri, vel potius consummari. Semper enim necesse est ut satisfactio pro culpa commissa in corpore incipiat, et ab ipso homine adhuc in carne vivente fiat, saltem per contritionem et dolorem, atque ita semper corpus aliqua poena afficitur; et ipsa etiam mors, imo et corruptio, quæ post illam sequitur, quædam est peccati poena. Igitur (si quid reliquum est) in anima ipsa expiari potest, quæ nobilissima est pars hominis, et præcipua causa peccandi. Noluit autem Deus aliquid purgandum post resurrectionem reservari, quia, aut id futurum erat in omnibus justis, et hoc non expediebat, tum quia non omnes indigent tanto tempore ut purgentur; tum etiam quia alias privandi essent beatitudine usque ad resurrectionem, quia non essent antea plene purgati. Vel futurum tantum erat in aliquibus, et hoc etiam non expediebat, tum quia non erat major ratio de quibusdam quam de aliis; neque erat major necessitas, ut explicatum jam est. Tum etiam quia fuit expediens ut generalis resurrectio in omnibus esset ejusdem rationis, et veluti terminus ultimus et immutabilis viatorum hominum. Relinquitur ergo ut neque propter hunc finem vel effectum sit necessarius ignis, qui adventum iudicis antecedit. Quomodo autem pie possint explicari Sancti, præsertim Ambros., Hieron., et Hilar., statim dicemus.

10. *Ignis Christum iudicem præcessurus quem sit effectum habiturus.* — Quarta igitur sententia est, venturum esse ignem ante faciem iudicis venientis ad generale iudicium, ut statim terreat damnatos, eosque punire incipiat. Sicut enim corpora beatorum, statim ac resurgent, incipient frui dotibus gloriosis, attollique ad cœlestia cum Christo, ita e contrario damnati statim incipient poenam sensus etiam in corporibus experiri, et ab igne detineri et cruciari; et ideo necesse est ut ante iudicem ignis adveniat, qui saltem eum locum occupet, in quo erunt corpora damnatorum. Et hoc sensu existimo, hanc sententiam esse valde probabilem, et Scripturæ consentaneam, propter duo præsertim testimonia. Prius est illud Psalm. 49: *Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida*. Nam hic Psalmus juxta communiorum expositionem ad litteram de adventu Christi ad iudicium intelligitur, et

potest proprie de igne intelligi; imo, nisi ita exponatur, non potest commode declarari quomodo ignis ille antecessurus sit. Præterea verbum illud, *exardescet*, et quod postea sequitur, *tempestas valida*, satis indicant sermonem esse de vero igne sensibili. Alterum testimonium est Paul., 2 ad Thess. 1: *In revelatione Domini Jesu de cælo, cum Angelis virtutis ejus, in flamma ignis dantis vindictam iis qui non noverunt eum*. Ex quo loco simul etiam videtur probari, et hunc ignem esse futurum, et ad quem finem, nimirum ad terrorem et vindictam malorum, non vero ad justos interficiendos vel purgandos. Et videtur alluisse Paul. ad locum citatum ex Psalm. 96: *Ignis ante ipsum præcedet, et in flumina mabit in circuitu inimicos ejus*. Quod etiam testimonium contemnendum non est. Nam, licet alium possit fortasse habere sensum, tamen de secundo Christi adventu videtur illud citasse Paul., ad Heb. 1. Præterea, cum cætera Scripturæ testimonia possint hoc modo facile intelligi, et in eo nullum sit inconveniens, sed per se potius sit valde credibilis, rationique consentaneus, nulla ratione negandus videtur. Adde, sic quoque optime intelligi illa verba Ecclesiæ: *Qui venturus est judicare sæculum per ignem*; et omnes aliæ Sanctorum locutiones huic sententiæ favent, et si in aliquibus est ulla difficultas, juxta eandem convenienter potest expediri, ut statim dicam. Signum ergo est esse veram.

11. *Sancti quomodo igne probari purgative dicantur.* — Ex hac igitur resolutione intelligitur, primo, quomodo explicari possint Sancti Patres, præsertim Ambros., Hier., Hilarius, cum interdum dicunt, et omnes justos per ignem esse purgandos, aut probandos, vel examinandos. Si enim in omni rigore et proprietate hæc verba exponantur, aliud est probari igne, aliud purgari. Nam *probari*, solum significat per actionem et quasi testimonium ignis ostendi alicujus innocentiam et sanctitatem. Quomodo dici possunt *probatii per ignem* tres pueri Babylone, quia in camino ignis eorum fides et religio probata est, quamvis ipsi purgati non fuerint, juxta illud Psalm.: *Ignis me examinasti, et non est inventa in me iniquitas*. Purgari autem proprie significat purificari et mundari, et ideo in rigore supponit maculam in eo qui purgatur. Sancti ergo (quidquid sit de Lactant. et Origen.) non sentiunt omnes Sanctos esse purgandos, sed interdum significant, esse probandos per ignem iudicii, quod po-